

perspektiv på universitetet blandas med aktuella nutidsfrågor. Jag väljer att i kortform lyfta fram några forskares reflektioner.

Boken indelas i fyra tematiska delar. Den första delen, *Kunskapens vägar: Fysiska platser och digitala verktyg*, diskuterar hur akademiska forsknings- och publikationsformer har förändrats i mötet med nya teknologier. Pelle Snickars ser både möjligheter och begränsningar när Open Access och peer-review-tidskrifter, som utformats enligt naturvetenskapliga mönster, skall appliceras inom humaniora. Han skriver:

Till exempel finns det ofta en orimligt hög skattning av *peer-review*-granskning som en form av allena rådande kriterium för vetenskaplig publikationskvalitet. Det är bland annat till förfång för humanioras traditionella sätt att granska publikationer, nämligen att publikt recensera dem (s. 28).

Bokens andra del, *Universitetssystemet: människor, medier, maskiner*, tar upp frågorna om universitetets kommunikativa relation till samhället utanför. Magnus Bremer skriver om de informella och internationella observatörsnätverk som växte fram inom den meteorologiska vetenskapen under andra delen av 1800-talet. Jonas Andersson Schwarz diskuterar på motsvarande sätt olika blogg nätverk under titeln "Bloggen som annex till akademien". Han noterar att bloggandet till stor del utgör en manlig aktivitet.

Bokens tredje tema, *Kunskap och kommunikation: ordens ordning*, diskuterar språket vid universiteten. Bo Lindberg undersöker det akademiska språket som medium från äldsta tid till vår egen tid. Latinet var dominerande vid de tidigmoderna universiteten fram till 1700-talet, då det svenska språket tog över. På ett liknande sätt har engelskan blivit alltmer dominerande efter andra världskriget. Genom ett internationellt gångbart språk förstärks möjligheterna till internationella kontakter inom akademien.

Den fjärde delen i boken, *Kritiska perspektiv*, lyfter fram två förgrundsgestalter inom internationell mediehistorisk forskning, nämligen Friedrich A. Kittler och Hans Ulrich Gumbrecht. Här diskuteras universitetens långa mediehistoria sedan medeltiden, förändrade exi-

stensvillkor och nya möjligheter i en digital framtid. Gumbrecht påtalar både problem och möjligheter för humaniora i skärningspunkten mellan ett traditionstyngt förgånget och en digital samtid.

Boken avslutas med utförliga litteraturreferenser för den som vill fördjupa sig i de frågor som här diskuteras. Denna bok tar upp ett mycket aktuellt och angeläget tema inom universitetsvärlden i samband med de nya teknologiska framsteg som skett. Det gäller för forskarna att ta tillvara de nya möjligheter som uppstått i fråga om att finna forskningsmaterial och litteratur på nätet samt att sprida forskningsresultaten ut över hela världen både till andra forskare och till en bred allmänhet. Oslo universitet har nyligen inrättat ett digitalt forskningsarkiv med adressen www.duo.uio.no.

Anders Gustavsson, Oslo universitet/Henån

Alfred Dalin, folkbildare och skolbyggare. Jan Förander (red.). Dalinförningen, Huskvarna 2015. 180 s., ill. ISBN 978-91-637-5600-9.

På Sveriges väg mot demokrati spelade folkskollärarna en strategisk roll. Kåren sågs som en nationell andra armé, satt att sprida kunskapens ljus, utrota dialekterna och höja folkets hygieniska nivå. I dess topp fanns överlärarna och skolinspektörerna, utrustade med mycken makt och viss kulturfernissa. Ute i bygderna utmanades prästerskapet, som ofta uppträdde till stöd för det traditionella katekesrabblandet. Inom det kyrkliga och akademiska etablissemangen sågs folkskolläraren som en oslipad uppkomling, stoltserande med sin lärdomshögfärd. Välkänd är John Chronsough i August Bondesons karikerade gestalt. På grund av sitt beskäftiga snusförnuft avhånades de seminarieutbildade lärarna av dem som, med studentexamen som bas, gått på universitet. Det ansågs chockerande att en folkskollärare som Fridtjuv Berg utsetts till ecklesiastikminister, ansvarig för kyrkans, universitetens och hela skolväsendets domäner.

År 1880 hade folkskollärarna organiserat sig i

Sveriges Allmänna Folkskollära rförening, med Berg och Emil Hammarlund i ledarposition. Hammarlund blev 1882 redaktör för kårens tidning och året därpå utkom Bergs skrift *Folkskolan som bottenskola*. Vid denna tid hade en annan av folkskolans märkesmän, Alfred Dalin, på uppdrag av brukspatronen Wilhelm Tham inlett sin gärning att bygga upp det lokala skolväsendet i Huskvarna. Om dennes livsinsats, även insatt i ett släktperspektiv, har ett helhetsgrepp tagits med antologin *Alfred Dalin, folkbildare och skolbyggare*. Redaktör och författare till centrala avsnitt har Jan Förander varit. Han inleder med Dalins uppväxt i jordbruksmiljö i Östergötlands och Smålands gränstrakter, varpå följer ett avsnitt om seminarietiden i Linköping, där pedagogiken inte riktigt verkar ha följt med sin tid.

Inspiration och nyttiga erfarenheter fick Dalin då han i 20-årsåldern anställdes vid Maria folkskola på Södermalm. Stockholms skolinspektör var då Carl Jonas Meijerberg, som först ryckt upp Göteborgs skolväsen och nu var i full färd med detsamma i huvudstaden. För Dalin, liksom några av hans kollegor, var det dock svårt att underkasta sig Meijerbergs nitiska och nästintill despotiska regemente. Mats Ekholm, före detta pedagogikprofessor och Skolverkets generaldirektör, har analyserat vad som kallats Maria-kriget och framför tesen att det blev ett startskott för folkskolans förnyelse, kulminerande i 1919 års progressiva läroplan, bakom vilken Dalin liksom de båda ecklesiastikministrarna liberalen Fridtjuv Berg och socialdemokraten Värner Rydén stod. Slutsatsen, väl djärv och långsökt, må ifrågasättas. Klart är att Dalin kom att ingå i den kärntrupp, som medverkade till att höja folkundervisningens status.

I Huskvarna kom Dalin att verka under den tid då Huskvarna vapenfabrik under Wilhelm Thams dynamiska ledning växte ut till en mångfacetterad storindustri. Orten blev köping och slutligen stad 1911. Dalin byggde där som överlärare upp en mönsterskola med tonvikt på åskådlighetsundervisning, vilken fick motta många studiebesök. Som en av de första i landet fick Huskvarna som överbyggnad till en sexårig folkskola en kommunal mellanskola, ett tidigt exempel på en tioårig enhetsskola. I läro-

verksvärlden uppfattades dock mellanskolan som en uppkomling, en hafsigt och jäktig hybridform, med lägre status än realskolan, där det gavs mer utrymme för bredd och djup i studier. I Huskvarna övergick även kommunala mellanskolan i samrealskola. Realexamen avlades första gången där 1912. Något naturligt och självklart var att flickor och pojkar undervisades tillsammans.

Dalin måste kompromissa för att nå sitt mål. Någon gång kunde han emellertid anslå en polemisk och militant ton, som då han höll högtidstalet vid Sveriges Allmänna Folkskollära rförenings 25-årsjubileum i Malmö 1905. Det var i ett läge då målet att göra folkskolan till bottenskola lidit ett av sina många nederlag. Som folkskolans fiende pekade han ut läroverken, vars företrädare suttit i domkapiteln och styrt över folkskolor och seminarier. Tillsammans med prästerskapet hade de slagit vakt om katekesen, främjat halvtidsläsningen och hämmat folkskolans utveckling. Sedan han på hemmaplan lyckats genomföra sitt digra reformprogram tvingades han ändå besviket konstatera att bemedlade familjer fortsatte att skicka sina barn till läroverk och flickskola i angränsande Jönköping.

Om Dalin säger kulturjournalisten och författaren Alf Henrikson, att han var en märklig man som indoktrinerat hela Sverige, eftersom det var han som beställde och drev fram en serie berömda läroböcker författade av Selma Lagerlöf, Verner von Heidenstam, Anna Maria Roos och Sven Hedin. Tanken var att de skulle ersätta *Folkskolans läsebok*, en styggelse för bland andra Ellen Key, som i den såg en nationalolycka genom dess heterogena och splittrade innehåll. Mer generellt talade Key om själamord i skolorna. Minst lyckosamt var nog Dalins eget bidrag, en svensk diktantologi, *Svensk vers*, som kunde användas vid olika högtidliga tillfällen. Urvalet var numrerat och ordnat i avdelningar så att läraren bekvämt kunde hitta en vers som passade till en specifik undervisningssituation. Det estetiska hade, menar litteraturprofessorn Staffan Björk, underordnats det praktiska syftet. Litterärt var Dalin ingen finsmakare.

Mest läst och inte alltid under förtjusning av

alla elever blev förvisso *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige*, som av den frikyrkliga opinionen i Huskvarna sågs som okristlig. Här verkade Dalin inspirerande och hjälpte författarinnan med material, insänt av lärare från hela landet. Selma Lagerlöf själv, som besökt såväl Sicilien som Jerusalem, kunde nu för första gången med sin reskamrat Sophie Elkan utforska det för henne okända nordliga Sverige. Den nya malmbanan gjorde det möjligt att nå Kiruna och Abisko och att även få inblick i samernas livsvillkor.

Särskilt välkommet är att Dalin genom antologin sätts in i en nationell kontext. Lärarutbildaren och didaktikern Leif Ruhnström placerar in Dalin bland tidens reformpedagoger i så måtto att han siktar till konkretion genom excursioner och konstnärligt utformade planscher, och förståelse av lärostoffet, inte utantillinläring och slapp reproduktion. Solweig Eklund, tidigare fackligt aktiv på riksnivå, uppmärksammar den insats Dalin gjorde som ledamot av folkskollärarkårens centralstyrelse under mer än tre decennier. Där var han ordförande i två omgångar, liksom han utsågs till undervisningsråd i Folkskoleöverstyrelsen och därpå i den nya Skolöverstyrelsen. Den senare, gemensam för folkskola och läroverk, sågs som ett radikalt klassöverskridande initiativ under parallellskolesystemets fortsatta tid. Dalin presiderade även vid Folkskollärarmötena i Stockholm 1913 och Göteborg 1919, men avled strax efter det senare, 64 år gammal.

Alf Henrikson kan ett halvt sekel senare berätta hur han som 14-årig skolpojke vid Kommunala mellanskolan bevittnade Dalins begravning. Eleverna paraderade i sina söndagskläder, sjungande en psalm. Dalin har kallats despotisk och auktoritär. Otvetydigt är att han var initiativrik och ville genomdriva sin vilja. Han flydde från Meijerbergs regemente och väl i Huskvarna fick han kompromissa med den mäktige bruksdisponenten. I Folkskolestyrelsen och Skolöverstyrelsen fick han underkasta sig Bengt J:son Bergqvists resoluta styre. Alltid har jag fått kröka rygg, i Huskvarna för brukspatron Tham, i Skolöverstyrelsen för generaldirektör Bergqvist, lär han ha muttrat. Det enhetsskoleideal som

han gick i bräschen för kom dock så småningom att segra. Senare tiders systemskifte har emellertid även gjort detta till något passerat.

Med sin bok har författarna velat inlemma även Dalin bland Huskvarnas storheter, vid sidan om Wilhelm Tham och Alf Henrikson, båda begåvade med centralt placerade minnesmärken. Ett sådant vore även Dalin förtjänt av, ett komplement till det imponerande gravmonumentet på ortens kyrkogård. Även med sin bok har de elva bidragsgivarna velat resa ett äreminne över Dalin. Huskvarna, som genom sin inkorporering med Jönköping kommit mer i skymundan, kan behöva ytterligare en ikon. Som varumärke förslår inte HV 71, vars initialer inte ens landets många ishockeyentusiaster kan uttyda.

Bert Mårald, Umeå

Bokbärare. Biblioteket, bokhandeln och antikvariatet. Camilla Smedberg, Peter Ullgren & Bengt Erik Eriksson (red.). Carlsson Bokförlag, Stockholm 2015. 289 s. ISBN 978-91-73317-18-4.

Bokbärare är en till formatet liten och kompakt bok, med tätt satta sidor utan illustrationer mellan hårda lindblomsgröna pärmar, med en illustration på omslaget som kan tydas både som en streckkod och som en boktrave. Innanför pärmarna möter läsarna en brokig och tilltalande blandning av författarnas insikter och reflektioner kring bokens historia, nutidsstatus och framtid tillsammans med reportageliknande texter om och av en lång rad personer som i sin yrkesvardag skapar förbindelser mellan böcker och deras användare. Trots att visuella inslag saknas är detta ändå en bok som är skriven på ett språk som gör att läsarens huvud fylls med bilder från de bokliga världar som den skildrar.

Inför Skoklosters boksamling konstaterar författarna det som gäller för alla böcker, att boken är både ett materiellt objekt och bärare av ett textinnehåll. Dessa tankegångar tas sedan upp av bibliotekarien vid Hagströmerbiblioteket vid